

at kongen på andre områder end dem, der er grundlovsreguleret, nu var frit stillet. Ideologiske betragtninger ud fra et demokratisk synspunkt kan næppe heller føre til at binde kongen ved valget af ministre, eftersom grundloven nu indeholder den fornødne sikkerhedsventil: folketinget kan altid blive af med et uønsket ministerium.

Faktisk var der under den sidste regeringskrise situationer, hvor offentligheden havde det indtryk, at fhv. statsminister Erik Eriksen var beredt til at prøve lykken med en borgerlig regering, skønt et flertal af folketingets medlemmer på forhånd havde frarådet en sådan regeringsdannelse. Efter et negativt svar fra lederen af folketingets største parti, ville der næppe have været noget i vejen for, at kongen havde overdraget Erik Eriksen at danne regering, og så ladet ham om at klare sig igennem den parlamentariske skærsild. Det må jo erindres, at der ikke er tale om nogen eensidig kongelig politik i en sådan situation. Der må foruden villighed fra kongemagtens side også findes en politiker, der vil benytte sig heraf. Måske ville dansk politik få større muligheder for at tilpasse sig til tidens mindretalsparlamentarisme, hvis samspillet mellem kongemagt og politikere blev frigjort i højere grad end tidligere under forhandlinger om regeringsdannelse efter et folketingsvalg. Hverken statsretligt eller ideologisk kan der være noget i vejen herfor.

Disse bemærkninger har haft til formål at pege på det forhold, at begrebet parlamentarisme anvendes om mange forskelligartede fænomener. Det er næppe for meget sagt, at begrebet i dag i vidt omfang anvendes om det totale sæt af juridiske og politiske normer, der regulerer forholdet mellem regering og opposition. Af dette sæt normer udleder f. eks. økonomiminister Bertel Dahlgaard sit krav om »det samarbejdende folkestyre«, for hvilket ministeren bl. a. har rede-

gjort i en artikel i »Information« den 14. januar 1958. Det vil høre til en moderne dansk statskundskabs vigtigste opgaver at analysere dette og lignende begreber.

Man gør dr. Erik Rasmussen uret, hvis man bedømmer hans evne til at udforme en videnskab om politikken på grundlag af den lille bog om statslånskrisen, idet denne bog udtrykkeligt angives at være et forarbejde til et større værk om parlamentarismen. Bogens skildring af de politiske begivenheder viser Erik Rasmussen som en dygtig historiker, der evner at finde frem til alle relevante kilder og at samle disse til et forståeligt helhedsbillede. Statskundskaben er imidlertid ikke politisk historie. Statskundskaben føres kun ind i den historiske videnskabs område ved de politiske institutioners og de politiske ideers historie. Hvis Erik Rasmussen formår at udnytte de erfaringer, der er indhøstet ved den moderne begrebsanalyse, er der grund til at vente sig meget af hans fremtidige indsats inden for den historiske del af statskundskaben.

Poul Meyer.

Thv. Krohn-Hansen og Robert Kloster: Bergens gullsmedekunst i laugstiden. 1-2. (Gullsmedelauget i Bergen og Vestlandske Kunstindustrimuseum, 1957). 385 s. + 256 plancher.

En faglig monografi, som udfylder den ramme, titlen har lagt. Efter læsningen af denne bog, suppleret med selvsyn af hvert billede i planchebindet, har man virkelig rede på fagets historie i netop denne by, tilmed uden anstrengelse, hvis man da er interesseret. Er man ikke ligefrem argentoman, kan man gerne lade billedstoffet tale for sig selv. Bare som billedbog i fagets stilhistorie er værket stramt og sikkert.

Nu er Bergen heller ikke en hvilken-somhelst by, i fire-fem århundreder var den dobbeltmonarkiets næstvigtigste købstad, dets åbne port mod

vest, dets stapelstad for nordlandenes varer, dets indførselshavn for vestlandenes varer og kultur. Ingen tilfældighed at Bergen i dag er den norske by, som mest ligner en hovedstad.

I denne by koncentreredes norsk guldsmedekunst mere end noget andet sted i det lange land. Guldsmedene producerede for en uhyre kundekreds, idet deres bestillinger indløb fra hele vestlandets borgerskab og fra bønder, fiskere og kirker helt op til det yderste nord. I de 300 år, laugstiden omfatter, indskrives 271 guldsmede som mestre i laugget, som aldrig har under 10 medlemmer og oftest mange flere.

Ingen dansk by kan hamle op med Bergen. Odense har i de samme 300 år 110 mestre, Århus 105, Aalborg 100, Helsingør 72, Randers 66, Næstved 62, Horsens 50, Kolding 47 og Ribe 46. Det vil sige, at Bergen indskriver lige så mange mestre som de tre største jyske guldsmedebyer tilsammen, ja ligefrem kun kan sammenlignes med København.

Der er altså god grund til at undersøge netop dette kunstfags vilkår og frembringelser i netop denne by, og det er sket med en grundighed og sagskundskab, en forelskelse i stoffet og en glæde over god bogkunst, der gør værket forbilledligt. Skade kun, at forbilledet næppe kan følges, al den stund den kapital, som stikker i bogen, næppe vil kunne rejses i nogen dansk by. Også her hævder Bergen sin status som sit lands anden hovedstad.

Bogen er skrevet af to forfattere, hvoraf Krohn-Hansen tager sig af tiden 1568–1740, mens Kloster skriver om tiden 1740–1869. Delingen er dog af liden betydning for læseren, for de to forfattere har indordnet sig under et fælles skema, så man knap mærker overgangen. Dette kan gøre fremstillingen knap, en smule enstonig, men levner råderum for karakteristik og lukker af for digressioner udenfor em-

net. Alene den konsekvens, hvormed skemaet er fulgt, er ingen ringe præstation.

Den sikre bund, på hvilken hele værket står, er mestertavlen af 1596, indeholdende laugets artikler med Christoffer Walkendorfs konfirmation samt en fortegnelse over laugets mestre indtil ophævelsen i 1869. Tavlen er gengivet i farver i tekstbindet, en fin præstation af boghåndværkerne. Forhandlingsprotokollen er af samme ælde, stiftet i 1568 og ført til 1725, hvilket år en ny protokol anskaffedes, som så løb til 1869, hvilket vil sige 556 sider koncentreret laugshistorie. De to forfattere behøver ikke at modtage åbenbaringer, de har kilderne for sig i historiens orden.

De første laugsartikler indeholder ingen bestemmelser om mesterprøve, ej heller om nogen begrænsning af mestrenes antal. I løbet af en god snes år kommer disse bestemmelser til, sammen med kravet om mesteråret, d. v. s. at en svend, som ønsker at blive mester, skal sidde som svend på et af byens værksteder i et år og under dette år forarbejde sit mesterstykke. Dette blev længe en spærring, idet laugget forlangte en pokal i renæssanceform udført som mesterstykke længe efter, at et sådant stykke var blevet umoderne og usælgeligt. I 1746 tager det således en svend 46 dage at gøre mesterstykke, og hvem havde råd til det, når produktet var værdiløst eller dog kun havde metalværdien. Pokalen afløstes af en kaffekande flere årtier efter, at denne reform var indført i Danmark.

De mest fængslende afsnit i bogen er gennemgangen af de enkelte mestre og deres arbejder. De røber, at alle ensretningskrav til trods, er det dog den enkelte mesters personlige egen-skaber, der bestemmer hans livsforløb og økonomiske kår. En mester som Lucas Steen har måttet holde sig indenfor de samme skranker som alle andre, men i kraft af sjælden dygtig-

hed bliver han den mester, der repræsenterer renæssancestilen bedst i norsk guldsmedekunst og har efterladt sig flest arbejder til vor tid – hele 25. Vi skal helt op til barokmesteren Johannes Johannessen Reimers for at finde en mester af Steens format.

En tilvandring skete naturligvis til stadighed, og da mest fra Nordtyskland og Danmark. Sueder Meyer fra Tyskland blev stamfader til en slægt på 10 Bergenmestre, mens slægten Blytt præsterede 8 mestre, Reimers 6, Lampe 4 og Hind 4. En mester hed Hans Blytt Hind Meyer, et tilstrækkeligt bevis for arveligheden indenfor faget. Tilvandrerne blev da også alle gode bergensere, og hovedparten af lærlingene var norske gutter, oplærte i byens tradition og med europæisk skoling gennem vandring. Vi træffer Michael Hansen Blytt, mestersøn, født i Bergen i 1716, udlært hos faderen i 1734, på vandring ned gennem Europa, hvor han bl. a. arbejdede i Randers i 20 måneder. Her kan vi næsten med sikkerhed sige hos hvem. Mesteren må være Anders Brasen, byens eneste større mester mellem 1720 og dødsåret 1737, netop da bergenseren arbejdede i Randers.

I 1739 overtager Peder Brochmand Anders Brasens værksted, og det passer altfor godt, at Michael Blytt har skøttet værkstedet for enken til den svend kom, der kunne føre det videre og ønskede at blive i Randers. Sådanne spor findes hist og her i bogen, således får vi at vide, hvor den sidste mand af guldsmedeslægten Brun fra Aalborg tog vejen. Han kom som svend til Bergen, giftede sig i 1694 med Jost Meyers enke og værksted og præsterede skikkelige ting.

Vigtig er historien om gardeinembedet, som det lykkedes laugets at spærre ude i 130 år, lige til 1740, skønt det var påbudt allerede i 1608. Deri er intet mærkeligt. Samme år blev gardeinembedet påbudt i Aalborg og guldsmeden Anders Jensen udnævnt.

Vi hører aldrig mere noget til embedet.

Omkring wardeinembedet (som ordet staves i Bergen) står tillige kampen om lødigheden. Sølv skulle være 13,5 lødigt, men var, efter laugets påstand, altid kun 12,5, hvilket Krohn-Hansen mener er rigtigt. Kampen står på gennem hele 1700-årene, men kan naturligvis kun ende med gardeinens sejr.

I 1758 var 65 mennesker sysselsat i guldsmedefaget i Bergen, deraf 27 mestre. Til sammenligning var der i Aalborg samme år fire mestre, hvoraf tre ret store med flere svende på værkstedet, men alligevel skal der højest regnes med 10–12 guldsmede i denne fagets faste borg. Igen er København eneste adækvate sammenligning, her er samme år ifølge Bøje 60 mestre, men deraf nok halvdelen småværksteder uden svende.

I marginen følges teksten af henvisningstal til planchebindet, så man ubesværet læser fra tekst over til billede og tilbage igen, en smuk løsning af et besværligt problem, men glubsk dyr må den være. Og da tekstbindet tager sig af alle beskrivelser, tilføjer planchebindet kun betegnelse, mester og ejer. Papiret helt ugenomskinnet, baggrunden for billederne lagt tilbage i en næsten usynlig tone i et felt, så en fatal udskrabning er undgået. Er end ikke alle afbildninger lykkedes lige godt, er hovedindtrykket dog, at bedre billedbog indenfor faget er ikke gjort.

Billedstoffet er borgerligt sølvtøj, det skal siges. Manglen på adeligt sølv, som i Danmark dominerer visse byers produktion, har sin gode årsag i Norges mangel på adel. Kirkesølvet af fejrer Krohn-Hansen på 14 linjer med at frakende det »kunsthåndverksmessig interesse« i renæssancetid, og når Robert Kloster siden ofrer en side på det i 1700-årene, er det for at komme til samme resultat. Nå, billederne af

kirkesølv støtter da også forfatterens konklusion.

Og det »bundesølv«, som var en så økonomisk afgørende del af bergensmestrenes produktion, får vi repræsenteret med et par brudekroner og bæltter. Iøvrigt er billedstoffet borgerligt service og smykker. Bevares vel, hvor de to forfattere demonstrerer deres status som kunsthistorikere og æstetikere. Men det skal medgives, at det er de også til gavn – også som bogkunstnere.

Nu var det så et ønske, at en af de store guldsmedebyer i Danmark ville tage udfordringen op og præstere et lignende værk, men som i indledningen sagt, vil det nok ikke ske foreløbig. Ikke fordi kyndige folk fattes, men af mangel på penge og tid. Forfatterne har overfor anmelderen oplyst, at arbejdet har taget tyve år. Bevares ja – min dybe reverens for det tempo, når deri indregnes begges arbejde med ledelsen af hver sit store kunstindustrimuseum i henholdsvis Trondheim og Bergen.

Mesterstykker får nu og da en bedømmelse, som på sit laugstysk lyder: »Is wol better und schlimmer gemackett«. Må nærværende skuemester medgive det forelagte mesterstykke, at bedre fagmonografi ikke er gjort på norsk-dansk grund.

Peter Riismøller.

Johan Jørgensen: Det københavnske patriciat og staten ved det 17. århundredes midte. (Skrifter udgivet af Det historiske Institut ved Københavns Universitet, Bd. I, Gyldendal, 1957). 89 s.

Det må hilses med både glæde og forventning, at Historisk Institut ved Københavns Universitet har taget initiativet til udgivelsen af en ny skrift-række, der har til formål fortrinsvis at publicere arbejder, der har haft universitetsundervisningen som udgangspunkt. Der er grund til at antage, at en

sådan serie vil stimulere unge historikere til at fortsætte og uddybe arbejder, der er påbegyndt i studietiden, og bidrage til at styrke kandidaters fortsatte kontakt med universitetsarbejdet.

Det første bind i skriftrækken skrevet af arkivar Johan Jørgensen er netop en overbevisende illustration til denne formodning, og der er med dette bind anlagt en standard, der vækker beretigede forventninger. Emnet er en vurdering af forholdet mellem det københavnske købmandspatriciat og staten i tiden op til enevældens indførelse set fra en rent økonomisk betragtning, og behandlingen hviler hovedsagelig på utrykt materiale navnlig fra Danske Kancellis og Rentekamrets arkiver. Forfatteren gør selv i forordet opmærksom på materialets noget ensidige karakter, der i betragtning af, at privatarkiver og toldregnskaber kun er bevaret i yderst ringe omfang, nødvendigvis måtte give emnet en sådan afgrænsning. Denne kendsgerning er der imidlertid ingen grund til at beklage. Fremstillingen får derved en klar linje. De økonomiske iagttagelser fremdrages med det formål at kaste nyt lys over to betydningsfulde politiske begivenheder: Københavns privilegier af 10. aug. 1658 og stændermødet om enevældens indførelse 1660.

Et indledende kapitel behandler det københavnske patriciats herkomst, slægtskabsforbindelser og uddannelse. Her suppleres og udbygges det billede, som tidligere iagttagelser fra andre dele af landet har vist. Den stærke udenlandske tilvandring allerede fra slutningen af 16. årh. er f. eks. til jyske byer godtgjort af C. Klitgaard i Pers. Tidsskr. 10. Rk. II. Hertil kommer den tiltrækning, København som hovedstad og regeringsby fra Chr. IV.s tid udøvede på provinskøbmændene. Den fremherskende giftermålspolitik mellem magistratsslægterne er heller ikke af ny dato, men kan spores i alle landets købstæder i hvert fald tilbage i 1400-tallet. Købmandsuddannelsen er